глобальні міста й прикордонні території, політична суб'єктність яких помітно зростає. Посилення геополітичної турбулентності, ослаблення глобальної інституційної архітектури та взаємопов'язаність багатовимірних глобальних ризиків актуалізують потребу в системному аналізі трендів, що визначають динаміку трансформації світопорядку XXI століття.

Мета статті – проаналізувати ключові глобальні тренди й обґрунтувати їхній вплив на трансформацію сучасного світопорядку; визначити «стратегічні зони присутності» держав у глобальному просторі та їх «геостратегічні локації» в новій констеляції світопорядку. Методологія дослідження базується на системному аналізі; методі компаративістики; стратегічному аналізі (адаптована матриця McKinsey); сценарному прогнозуванні.

Результати дослідження: на основі аналізу глобального «ландшафту ризиків» та карти взаємозв'язків між ними виокремлено тренди, що визначально впливають на трансформацію світопорядку (геополітична конфронтація, міждержавні збройні конфлікти та криза багатосторонньої дипломатії; економічна нестабільність і крос-секторальні геоекономічні зрушення; кліматична турбулентність; кібервразливість і зростання ролі штучного інтелекту; демографічні та міграційні зміни; ерозія соціального капіталу й довіри). На основі адаптованого підходу McKinsey окреслено типологію «геостратегічних локацій» держав і можливі траєкторії їхнього розвитку у глобальному просторі, що визначаються здатністю країн реагувати на глобальні тренди, зміцнювати стратегічну автономію та забезпечувати стійкість політичних, економічних і безпекових систем. Висновки: новий світопорядок формується під впливом багатовимірних глобальних трендів, що посилюють турбулентність геопростору та відкривають нові можливості для його акторів. Геостратегічне позиціонування держав і регіонів у цьому середовищі залежить від їхньої спроможності адаптуватися до ризиків і використовувати нові можливості в умовах глобальної трансформації.

***Ключові слова**: глобальні тренди, трансформація світопорядку, геополітична турбулентність, геоекономічна фрагментація, стратегічні центри впливу, суб'єктність прикордонних територій, безпекова архітектура світу.*

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.38.15
УДК 327.56(477:62-17)

Марта Олійник-Дьомочко,
кандидат політичних наук, старша викладачка кафедри міждисциплінарної освіти,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID:https://orcid.org/0000-0002-9113-5677; e-mail: m.oliinyk-domochko@ukma.edu.ua

Богдан Хамідулін,
здобувач ОНП «Бізнес-дипломатія та GR-політики»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID: https://orcid.org/0009-0003-6257-5467; e-mail: b.khamidulin@ukma.edu.ua

ДЕРЖАВИ ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ ЯК СТРАТЕГІЧНІ ПАРТНЕРИ УКРАЇНИ

У статті всебічно розкрито тему потенціалу держав Північної Африки (Алжир, Єгипет, Лівія, Марокко, Туніс) як стратегічних партнерів України в умовах російської агресії. Наголошено на зростанні стратегічного значення регіону Магрибу, зумовленому ключовими чинниками: енергетичними ресурсами, логістичним потенціалом (Суецький канал, «Grain from Ukraine»), економічною вагою та необхідністю дипломатичної підтримки на міжнародних майданчиках. У статті використано такі методи: компаративний та історичний аналіз, системний підхід, кейс-стаді, методи моделювання та прогнозування.

Зроблено аналіз архітектури відносин до та після початку повномасштабного російського вторгнення. Виокремлено чинники, які зумовлювали обмежену ефективність попередньої дипломатії у 2014–2022 рр., та досліджено, як саме змінилося бачення партнерства після 2022 р., включно з інтенсифікацією діалогу та індивідуалізованим підходом через неоднорідну позицію країн Магрибу в ООН. Окремо розглянуто вплив на регіон російської пропаганди та економічних інтересів, які призвели до нейтралітету низки держав. Підкреслено успіхи в торговельно-економічній (позитивне сальдо торгівлі у 2024 р., аграрний експорт) та культурно-гуманітарній (освіта, публічна дипломатія) співпраці як інструменти протидії впливу Кремля.

У заключній частині статті окреслено основні стратегічні орієнтири для посилення партнерства з Північною Африкою: поліпшення дипломатичної ситуації (подолання нейтралітету, боротьба з дезінформацією), забезпечення сталого економічного зростання (підвищення товарообігу, залучення інвестицій, розвиток логістики) та використання унікального українського досвіду (у військово-технічній сфері, відновленні інфраструктури, IT-технологіях). Реалізація цих напрямів дасть змогу зміцнити позитивний імідж, зменшити рівень російського впливу та забезпечити довготривалу стабільність і розвиток двосторонніх відносин.

Ключові слова: *Північна Африка, стратегічне партнерство, торгівля, Україна, Алжир, Єгипет, Лівія, Марокко, Туніс.*

Вступ. Північна Африка є стратегічно важливим регіоном для безпеки як Європи, так і Африканського континенту. Виклики, які виникають у регіоні, мають комплексний характер і потребують поєднання військових, політичних, економічних, соціальних підходів. Без стабільної взаємодії з країнами регіону є ризик загострення кризових явищ (як-от міграційний тиск, тероризм, порушення торговельних шляхів), які матимуть вплив не лише на Африку, а й на європейську та глобальну безпеку.

Політичні системи більшості держав Північної Африки залишаються вразливими до зовнішнього впливу, чим намагається скористатися Російська Федерація, розширюючи свою присутність різними способами.

Мета статті полягає у всебічному аналізі трансформації партнерських відносин у регіоні Північної Африки після початку російської агресії та визначенні стратегічних орієнтирів для поглиблення відносин з Україною.

Наукова гіпотеза статті: в умовах повномасштабної агресії Росії розширення співпраці з державами Північної Африки набуває для України стратегічного значення, що зумовлено як важливістю цих країн для української зовнішньоекономічної діяльності, так і необхідністю протидії деструктивному російському впливу на міжнародній арені. Отже, на часі є ґрунтовне дослідження динаміки двосторонніх відносин. Такий критичний аналіз має визначити чинники, які їх стримують, щоб створити підґрунтя для розроблення якісно нових підходів, розширення економічної та гуманітарної співпраці та вибудовування ефективної зовнішньої політики.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження взаємовідносин між Україною та державами Північної Африки, пошук точок дотику для поглиблення співпраці й підвищення рівня підтримки на політичній і дипломатичній ниві здійснюють автори, зокрема: Н. Хома, Г. Дугінець, Г. Богородицька, Д. Панова, І. Куса, Л. Хорішко, О. Мішин. Наприклад, О. Мішин [2022] визначає потенційні інтереси України на Африканському континенті, дослідження Г. Дугінець [2023] стосується питань економічної співпраці України та окремих країн Африки, Д. Панова та Н. Хома [2024] оцінюють сучасний стан розвитку відносин України та Африки. Однак постійні зміни в політичному та дипломатичному житті країн потребують актуального аналізу ситуації в регіоні та побудови ефективної дипломатичної стратегії України щодо держав Північної Африки. Важливо з'ясувати чинники, які сприятимуть поліпшенню відносин із регіоном. Це й стало основним предметом дослідження, результати якого представлено в цій статті.

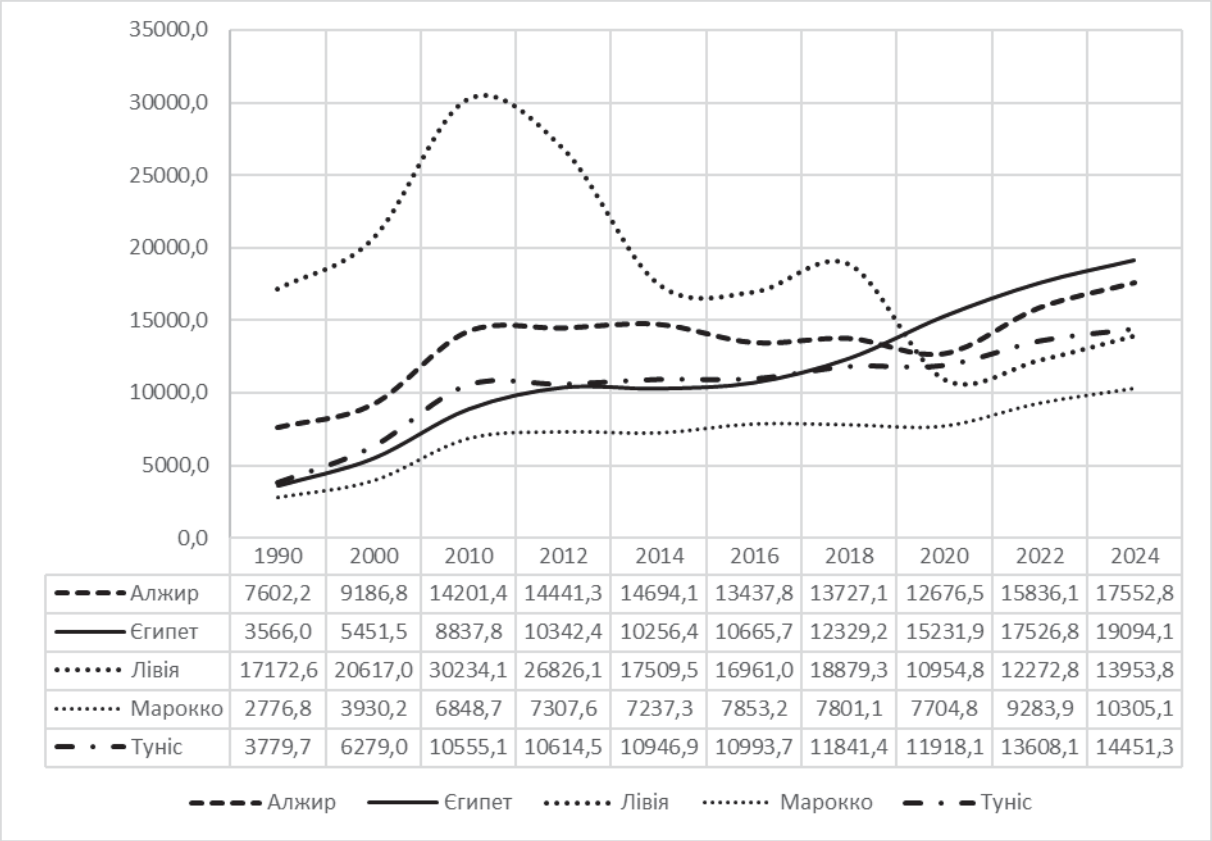
Питання відносин України з Північною Африкою, політики європейських країн у регіоні знайшли висвітлення в працях таких закордонних аналітиків, як Олаїнка Аяла (Olayinka Ajala, Англія), Ласіна Балма (Lacina Balma, Кот-д'Івуар), Тобіас Гайдланд (Tobias Heidland, Німеччина), Едуард Солер і Леха (Eduard Soler і Lecha, Іспанія). Крім того, цій проблематиці приділяють особливу увагу авторитетні аналітичні центри, зокрема Барселонський центр міжнародних відносин (Barcelona Centre for International Affairs), Африканський центр стратегічних досліджень (Africa Center for Strategic Studies) та Королівський інститут міжнародних відносин (Chatham House). Попри значний обсяг закордонних досліджень, додаткового, системного вивчення потребують конкретні аспекти, критично важливі для національних інтересів України, зокрема протидія розширенню впливу

Росії та визначення стратегічних пріоритетів для розвитку партнерських відносин між Україною та країнами Магрибу в сучасних умовах.

Для комплексного дослідження взаємовідносин між Україною та державами Північної Африки використано низку **методів**: компаративний аналіз (для порівняння та зіставлення зовнішньополітичних стратегій до, під час і після початку російської агресії проти України), історичний аналіз (для дослідження розвитку відносин України з державами регіону, зміни рівня російського впливу в регіоні), системний підхід (розгляд проблем регіону через призму взаємодії багатьох чинників), кейс-стаді (мета діяльності російських гравців у регіоні), метод моделювання (під час розроблення рекомендацій для врегулювання ситуації), метод прогнозування (для визначення подальшої динаміки ситуації).

Результати та дискусії. Регіон Північної Африки, до якого належать республіки Алжир, Туніс, Лівія, Єгипет та королівство Марокко, є неоднорідним, адже ці держави мають різний рівень економічного, політичного та соціального розвитку. Переважають недемократичні режими, безпекова ситуація є складною через низку збройних конфліктів, які відбулися протягом останніх десятиліть, що негативно вплинуло на соціальну та економічну сфери цих країн.

Показовим прикладом є Лівія: після «Арабської весни» 2011 року, коли розпочались масові протести проти режиму Каддафі, які переросли в громадянську війну, відбувається значне зменшення ВВП на душу населення (з 30234,1 дол. США у 2010 р. до 10954,8 дол. США у 2020 р.). Динаміку змін ВВП на душу населення протягом 1990–2024 рр. показано на рис. 1 [World Bank Group, 2024]. Слід зазначити, що найбільшим торговельним партнером України станом на 2024 р. у цьому регіоні є Єгипет [Дугінець, Омран, 2022].

	1990	2000	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022	2024
Алжир	7602,2	9186,8	14201,4	14441,3	14694,1	13437,8	13727,1	12676,5	15836,1	17552,8
Єгипет	3566,0	5451,5	8837,8	10342,4	10256,4	10665,7	12329,2	15231,9	17526,8	19094,1
Лівія	17172,6	20617,0	30234,1	26826,1	17509,5	16961,0	18879,3	10954,8	12272,8	13953,8
Марокко	2776,8	3930,2	6848,7	7307,6	7237,3	7853,2	7801,1	7704,8	9283,9	10305,1
Туніс	3779,7	6279,0	10555,1	10614,5	10946,9	10993,7	11841,4	11918,1	13608,1	14451,3

Рис. 1. Розмір ВВП у країнах Північної Африки (дол. США)

Попри це, для України стратегічне значення регіону Північної Африки зростає, особливо в умовах повномасштабної російсько-української війни та глобальної трансформації системи міжнародних відносин. Північна Африка поєднує ключові енергетичні, логістичні та демографічні ресурси, а також має потенціал для підтримки України на міжнародній арені. Відповідно до численних заяв, останніми роками роль Африки в системі зовнішньої політики України помітно зростає. Україна розробила Стратегію співпраці з державами Африки, відкриває нові дипломатичні представництва на континенті та активно розвиває політичний діалог, спрямований на диверсифікацію зовнішніх зв'язків і побудову глобальної коаліції підтримки. У цьому контексті регіон Північної Африки посідає особливе місце. Стратегічне значення Північної Африки для національної безпеки та зовнішньополітичних інтересів України базується на таких головних взаємопов'язаних чинниках: енергетичний, логістичний, економічний, демографічний, дипломатичний.

1. Енергетичний чинник. У цьому регіоні є значна частина розвіданих світових запасів нафти та газу, що є критично важливою для енергетичної безпеки Європи, зменшення її залежності від Кремля та ефективного функціонування глобального енергетичного ринку.
2. Логістичний чинник. Суецький канал, яким проходить основний морський торговий маршрут, з'єднує два глобальних центри економічної могутності – Європу та Південно-Східну Азію, а також Європу та Індію. Канал слугує головним коридором для реалізації гуманітарної ініціативи «Grain from Ukraine», що забезпечує продовольчу безпеку країн Африки та Азії. Будь-яка дестабілізація в цьому регіоні або потенційний російський вплив на цей коридор несе прямі загрози світовій торгівлі та економічній стійкості України.
3. Економічний і демографічний чинники. За прогнозами ООН, до 2050 р. чверть населення світу проживатиме на цьому континенті, а отже, регіон є стратегічно важливим для українського експорту та економічної співпраці.
4. Дипломатичний чинник. Підтримка та дипломатична прихильність країн Магрибу під час голосувань на майданчиках ООН є суттєвою для забезпечення зовнішньополітичних інтересів України [Ерман, 2023].

Поєднання цих чинників визначає Північну Африку як один із пріоритетних напрямів зовнішньої політики України. Усвідомлення значення цього регіону сприяло поступовому нарощуванню дипломатичної присутності та активізації політичного діалогу з країнами Магрибу. У цьому контексті доцільним є подальший розгляд етапів становлення та розвитку двосторонніх відносин України з державами Північної Африки.

Після розпаду Радянського Союзу Росія вважала себе правонаступницею радянських дипломатичних контактів у Африці [Хома, Панова, 2024]. Через це українським дипломатам доводилось налагоджувати комунікацію з країнами Магрибу з нуля. Першим важливим здобутком цього початкового періоду вибудовування відносин можна вважати офіційний візит Президента України Леоніда Кравчука до Єгипту (грудень 1992 р.) та Тунісу (6–8 грудня 1993 р.).

Загалом протягом 1992–1993 рр. усі держави Північної Африки встановили дипломатичні відносини з Україною, що виділяло цей субрегіон на тлі країн Центральної та Західної Африки. Після періоду спаду активності у 1995–1997 рр. спостерігався найжвавіший розвиток співпраці у 1998–2004 рр. під час президентства Леоніда Кучми. Тоді було відкрито сім посольств у країнах Африки, три з яких – в Алжирі, Лівії та Марокко. Пізніше, у 2016 р., Україна набула статусу спостерігача в Африканському Союзі – міжурядовій організації, до складу якої входять усі держави Північної Африки [МЗС України, 2023].

Попри значний прорив у відносинах після 2004 р. український політикум і дипломатія не приділяли належної уваги партнерству з державами Північної Африки, орієнтуючись на

Захід і Росію. Після 2014 р., з початком війни перед Україною постали нові безпекові та зовнішньополітичні виклики, необхідність активізації напрямку європейської інтеграції. У цей час розвиток відносин із країнами Африки не був серед стратегічних пріоритетів української дипломатії [Указ Президента України, 2019].

Увага до Африки загалом та її північної частини зросла після обрання Президентом України Володимира Зеленського [Чубата, 2023]. Указом Президента України № 448/2021 було затверджено Стратегію зовнішньополітичної діяльності України, у пункті 155 якої зазначено: «Недостатня присутність в Африці, яка з огляду на значні природні ресурси та людський потенціал перетворюється на один із центрів світового розвитку, зумовлює необхідність вироблення нових підходів до розбудови відносин з державами цього регіону». Ще до повномасштабного російського вторгнення було затверджено Стратегію розвитку відносин України з державами Африки (січень 2022 р.) та активізовано створений ще у 2011 р. інститут Спеціального представника з питань Близького Сходу та Африки.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну для Києва критичним завданням став пошук партнерів, готових протистояти агресору на міжнародних платформах. Україна здобула глобальну підтримку Заходу, проте в державах Північної Африки спостерігається великий вплив російської пропаганди [Soler і Lecha, 2022]. Це підтвердили голосування в ООН від 02.03.2022 та 12.10.2022, які вказали на певні складнощі в досягненні консолідованої підтримки України. Кілька десятків країн, серед яких 18 з Африканського континенту, зайняли нейтральну позицію [Ajala, 2022]. Жодна країна Африки не запровадила санкцій проти Росії, не підтримала створення спеціального міжнародного трибуналу для розслідування російських злочинів. Опинившись після вторгнення в ізоляції та під санкціями, Росія доклала значних зусиль, щоб запобігти приєднанню до санкцій держав Північної Африки.

Позиція держав Північної Африки щодо російсько-української війни не є одностайною. Зокрема, під час голосування на Генеральній Асамблеї ООН 23 лютого 2023 р. за територіальну цілісність України та виведення російських військ Марокко, Туніс, Лівія та Єгипет проголосували «за», тоді як Алжир утримався. Є відмінності й у підтримці конкретних ініціатив: Лівія підтримала виключення Росії з Ради ООН з прав людини (7 квітня 2022 р.), Алжир був проти, а Єгипет і Туніс утрималися. Марокко і Туніс увійшли до Контактної групи з питань оборони України (формат «Рамштайн») [Ерман, 2023]. Єгипет підтримав три резолюції на підтримку України, але утримався під час голосування щодо репарацій (2022 р.).

Делегація Тунісу підтримала проєкти резолюцій Генеральної Асамблеї ООН: «Агресія проти України» від 02.03.2022, «Гуманітарні наслідки агресії проти України» від 24.03.2022, «Територіальна цілісність України: захищаючи принципи ООН» від 12.10.2022, «Ситуація з дотриманням прав людини на території АРК та м. Севастополь, Україна» від 16.11.2022, «Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всеосяжного, справедливого та сталого миру в Україні» від 23.02.2023 [Посольство України в Тунісі, 2025]. Отже, держави Північної Африки демонструють різноспрямовану позицію щодо підтримки України, що свідчить про потребу індивідуального підходу в дипломатичній роботі.

У зміцненні позицій України на Африканському континенті ключову роль відіграли дипломатичні турне українських міністрів закордонних справ. У 2022–2025 рр. відбулося п’ять турне міністрів закордонних справ України – Д. Кулеби та А. Сибіги – до країн Африки; зокрема, були й візити до таких держав Північної Африки, як Марокко (травень 2023 р.) та Єгипет (жовтень 2024 р.). Риторика очільників українських дипломатичних відомств була діаметрально протилежною риториці російського міністра закордонних справ С. Лаврова, який здійснив чотири турне і відвідав 14 країн [Український інститут майбутнього, 2024].

Крім того, міністр закордонних справ України А. Сибіга зустрівся 20 травня 2025 р. у Брюсселі з міністром закордонних справ Алжиру Ахмедом Аттафом, щоб обговорити шляхи максимізації потенціалу двосторонніх торговельних відносин і збільшення ролі Алжиру в підтримці мирних зусиль України.

Політичний діалог відбувається і на найвищому рівні. Зокрема, 16 червня 2023 р. Президент України Володимир Зеленський провів перемовини з делегацією представників країн Африки в Києві, серед яких був прем'єр-міністр Арабської Республіки Єгипет Мустафа Мадбулі. 2 липня 2025 р. відбулася телефонна розмова Президента України Володимира Зеленського з Президентом Єгипту Абделем Фаттахом Ас-Сісі.

Проте для подальшої ефективної співпраці Україні потрібно глибше вивчати проблеми, потреби та специфіку африканських країн. Недостатність знань ускладнює формування адресних пропозицій у сфері торгівлі, технологій та освіти, а також ефективну комунікацію щодо іміджу та інтересів України [МЗС України, 2024]. Проведені зустрічі вже дали конкретні результати: формування позитивного ставлення до України як гаранта продовольчої безпеки, залучення африканських ініціатив до експорту українського зерна, зацікавленість у спільних проєктах у торгівлі, фармацевтиці, інформаційних технологіях та туризмі, консолідація політичної підтримки мирних ініціатив В. Зеленського, активізація освітньо-культурного співробітництва та зменшення російського пропагандистського впливу.

Зацікавленість у розвитку стратегічного партнерства між Україною та державами Магрибу зумовлена їхнім економічним потенціалом і можливостями для двосторонніх торгових відносин, зокрема щодо експорту на континент продукції машинобудівної промисловості, металів, тютюну. У 2024 р. Північна Африка була одним із небагатьох географічних регіонів, у зовнішній торгівлі з яким товарний експорт перевищував імпорт. Позитивне сальдо торгівлі з Північною Африкою становило 2 216 923,70 дол. США, що в 1,73 раза більше, ніж 2022 р. (див. таблицю).

Таблиця 1.

Значення торговельного сальдо України та держав Північної Африки, тис. дол. США

	Роки									
Держави	**2001**	**2004**	**2010**	**2012**	**2014**	**2016**	**2018**	**2020**	**2022**	**2024**
Алжир	169060,5	589935,0	154473,2	276150,2	190882,6	229987,9	370254,2	350097,1	219327,6	213626,2
Єгипет	194292,9	347298,0	1243811,1	2755536,6	2770980,1	2217776,7	1460155,4	1536850,1	628525,3	1414774,5
Лівія	103972,7	33269,9	201128,5	292753,3	218958,3	247838,1	325560,8	285862,4	229382,5	253257,3
Марокко	90521,5	159282,0	94305,6	298478,4	259310,5	213886,6	320385,1	281029,1	35258,9	36906,4
Туніс	38907,3	140218,0	228376,3	307369,2	318124,3	221918,1	368406,0	401899,3	163355,5	298359,3

Джерело: [Держстат України, 2025].

З метою наочного відображення динаміки торговельного сальдо України з державами Північної Африки у 2001–2024 рр. авторами дослідження на основі даних табл. 1 побудовано графік.

На рис. 2 спостерігається поступове зростання торговельного сальдо України з державами Північної Африки в період 2001–2012 рр., зменшення у 2014–2022 рр. і перше збільшення за 10 років у 2023–2024 рр. Основна частка експорту припадає на сільськогосподарську продукцію: пшеницю, соняшникову олію та кукурудзу. Варто згадати ініціативу «Grain from Ukraine» [Balma, 2024], за якою Україна поставила понад 280 тис. тонн продуктів харчування. Основним шляхом транспортування є Чорне море, далі через протоки Босфор і Дарданелли до Середземного моря і потім навколо Африки або через Суецький канал (залежно від кінцевого пункту призначення), що додатково підкреслює

стратегічну важливість держав Північної Африки в реалізації цієї ініціативи. Україна розуміє свою глобальну продовольчу відповідальність, особливо перед країнами Африки та Азії, що перебувають у стані гуманітарної катастрофи. Судна, зафрахтовані Всесвітньою продовольчою програмою ООН, доставляють українську пшеницю до країн, які її потребують [НІСД, 2025]. За таких обставин зростає роль держав Північної Африки на континенті як можливих логістичних хабів українського зерна, тож співпраця є взаємовигідною для іміджу обох сторін.

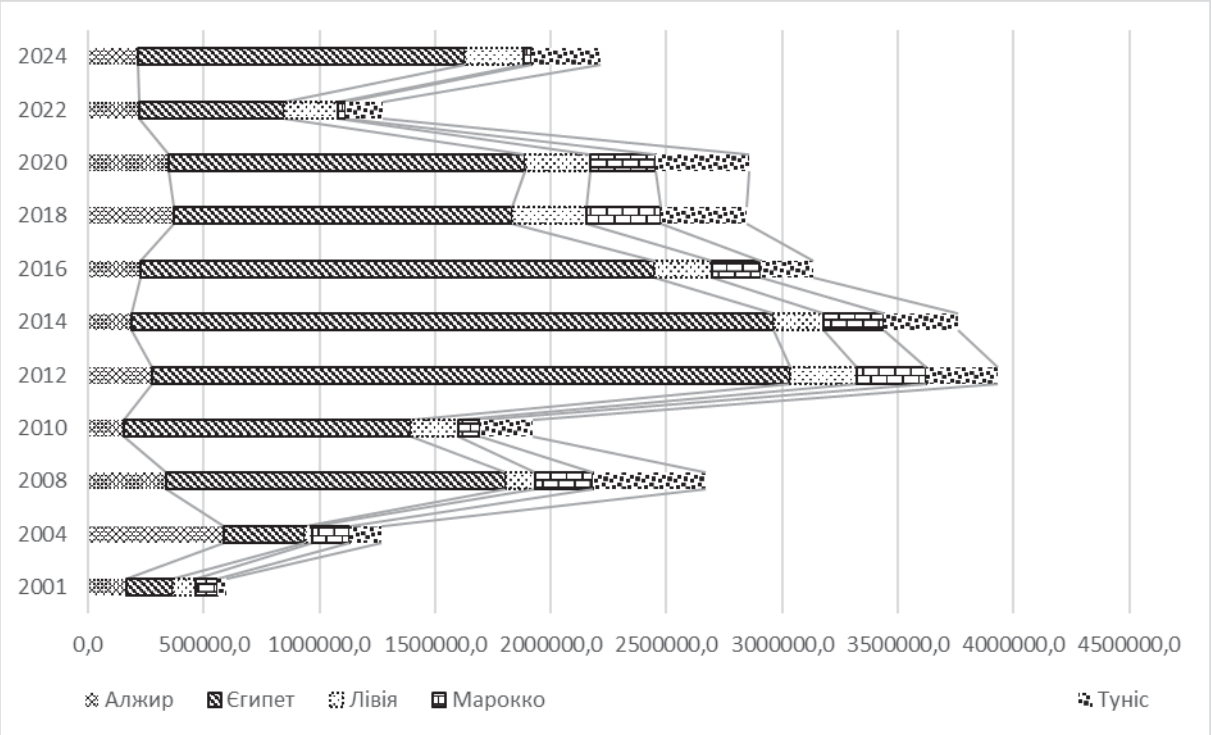

Рисунок 2.

Торговельне сальдо України та держав Північної Африки у 2001–2024 рр. (дол. США)

Отже, економічна взаємодія України з державами Північної Африки не лише створює торговельні та логістичні вигоди, а й формує сприятливий фундамент для посилення впливу України в регіоні. Використання потенціалу співпраці у сфері продовольчої безпеки та аграрного експорту підкреслює необхідність комплексного підходу до партнерства, що охоплює також гуманітарні та культурні аспекти. Саме культурно-гуманітарна співпраця стає головним інструментом публічної дипломатії, спрямованої на зміцнення позитивного іміджу України, протидію російській пропаганді та розвиток довгострокових зв’язків із громадськістю держав Північної Африки.

Пріоритетним напрямом двосторонніх відносин завжди була галузь вищої освіти. До 2022 р. близько 4 тис. єгипетських студентів здобували освіту в українських вишах [Богородицька, Петренко, 2021], водночас українські філологи вдосконалювали майстерність у Каїрському університеті. У країнах Магрибу ця динаміка була ще вираженішою: чисельність марокканських студентів в Україні перевищувала 8 тис. осіб (2020/2021 н. р.), а туніських – сягала 846 осіб. Цю співпрацю закріпили угоди про партнерство, зокрема між Київським національним університетом культури і мистецтв та Каїрським університетом (Єгипет), підписані у 2021 та 2025 рр. Проте через безпековий фактор, пов'язаний із повномасштабною війною, навчання іноземних студентів в Україні є неможливим. Через це

зменшується вплив на молодь, яка, повернувшись на батьківщину і просуваючись кар'єрними щаблями, могла би доносити позитивний імідж нашої країни.

Безперечно, важливим є науковий і літературний діалог. У листопаді 2017 р. в Каїрі було видано твори Лесі Українки арабською мовою, а пізніше – збірники про хронологію Голодомору 1932–1933 рр. (2018) та антологію сучасної української поезії «Вірші з лінії вогню» (2022). Багато перекладів зберігаються у фондах Александрійської бібліотеки та інших культурних центрах Єгипту. Гуманітарні зв'язки посилювалися також у духовній сфері (візит Митрополита Епіфанія до Александрійської патріархії у 2023 р.) та археології (участь українських єгиптологів у міжнародних місіях).

Культурна дипломатія реалізовувалася через мистецькі заходи по всьому регіону: концерти камерного оркестру «Київ-Класик» і гастролі симфонічного оркестру в Алжирі [Посольство України в Алжирі, 2025], оперу «Аїда» в Луксорі під диригуванням Оксани Линів, участь у фестивалях Марокко, виставку художника Івана Марчука та симфонічні концерти в Тунісі. Українська громада та посольства активно використовують ці культурні інструменти для популяризації національної ідентичності, зміцнення іміджу України як потужного культурного, економічного та політичного партнера.

Отже, з 2022 р. двосторонні відносини України з державами Північної Африки помітно покращилися та інтенсифікувалися: активізувався політичний діалог на всіх рівнях, зросли темпи економічного обміну, зокрема в аграрному та промисловому секторах, а також посилилася культурно-гуманітарна співпраця через освіту, мистецтво та науково-літературні проєкти.

Проте зберігається низка викликів, які ускладнюють двосторонню співпрацю. Перший з них – це слабка підтримка та «нейтральна» позиція деяких африканських держав через низький рівень знань про Україну та вплив російської пропаганди. Для його подолання доцільним буде роз'яснення конкретних переваг співпраці завдяки активному проведенню інформаційних кампаній про економічний, політичний і культурний потенціал України, організації двосторонніх конференцій і бізнес-форумів для представників урядів і приватного сектору, розвитку програм обміну та навчання для молодих лідерів, а також використанню культурних і гуманітарних проєктів як інструменту зміцнення довіри.

Другий виклик стосується глобальної конкуренції за розвиток співпраці з цим регіоном. Китай, США, європейські країни, Росія, маючи більші інвестиційні можливості та інформаційну присутність, закріплюють за собою певні сектори співпраці. Для України постає потреба шукати свою нішу, акцентуючи на взаємовигідному партнерстві, а не на патерналізмі.

Третій виклик – логістичний та економічний. Складність транспортних маршрутів і розвиток ефективної логістики залишаються критично важливими для стабільного експорту, особливо аграрної продукції. Крім того, головним інтересом африканських держав є інвестиції та кредити для довгострокових проєктів у сфері машинобудування, енергетики, освіти та ІТ, але високий рівень корупції та бюрократії створює перешкоди для прозорого ведення бізнесу.

Четвертий виклик пов'язаний із нестабільною політико-безпековою ситуацією в країнах регіону, тож Україна має бути особливо обережною та знайти виважений підхід до партнерських ініціатив, щоб не підірвати свою репутацію.

Загалом Україна та країни Африки мають значний потенціал для розвитку взаємовигідних відносин. Системний, гнучкий та адаптивний підхід, а також зосередженість на ключових напрямах: продовольча безпека, розвиток економічних зв'язків, розвиток ІТ-технологій, політична підтримка міжнародного права та суверенітету – допоможуть Україні посилити присутність на континенті. Завдяки унікальному досвіду України у військовій сфері вітчизняні фахівці можуть бути експертами в процесі військово-технічного співробітництва.

Досвід українських науковців і практиків у секторі відновлення цивільної та промислової інфраструктури, зокрема з акцентом на інклюзію та безбар'єрність, може бути корисним для держав Північної Африки. Гарантування фізичної та інформаційної безпеки пересічних громадян, розвиток освіти в екстремальних умовах – досвід, яким Україна може ділитись в освітянських і муніципальних програмах взаємодії.

Через культурні обміни, медіа та освітні програми є можливість створювати позитивний образ країни за кордоном. Ставлення вищого політичного керівництва та населення в інших країнах до зовнішньополітичних цілей України формується завдяки цілеспрямованому поширенню інформації. Публічна дипломатія допомагає просувати національні інтереси в умовах інформаційного впливу, що є важливим для сучасних міждержавних відносин. Це може відображатися в підтримці міжнародних обмінів, популяризації української мови та культури, наукової та освітньої діяльності.

Висновки. Регіон Північної Африки вирізняється значною внутрішньою неоднорідністю й складною безпековою та економічною ситуацією, що зумовлює певні ризики для міжнародної співпраці. Попри це, держави регіону мають стратегічне значення для України завдяки енергетичним, логістичним, демографічним ресурсам і потенціалу політичної підтримки на міжнародній арені.

Після здобуття незалежності Україна поступово налагодила дипломатичні відносини з державами Північної Африки, незважаючи на конкуренцію з Росією та обмежену попередню присутність. Пріоритетність регіону зросла після 2022 р., коли активізувався політичний діалог і відбувалися дипломатичні турне українських міністрів закордонних справ. Водночас позиції окремих африканських держав залишаються різноспрямованими через вплив російської пропаганди та недостатню поінформованість про Україну. Системний, адаптивний підхід, культурно-гуманітарні проєкти та розвиток економічних зв'язків створюють основу для зміцнення довгострокового партнерства України з регіоном.

Зростає потенціал економічних відносин України з державами Північної Африки, особливо у сфері експорту продукції машинобудування, металів, тютюну та сільськогосподарської продукції. Позитивне торговельне сальдо України у 2024 р. підтверджує ефективність економічного співробітництва та відновлення торговельних потоків після періоду спаду. Ініціатива «Grain from Ukraine» підкреслює стратегічну роль Північної Африки як логістичного хаба для глобального експорту українського зерна та зміцнює взаємовигідні зв'язки. Водночас розвиток двосторонньої співпраці відкриває додаткові можливості для посилення економічного та гуманітарного впливу України на континенті.

Ефективне поєднання економічної, освітньої та культурно-гуманітарної співпраці з державами Північної Африки створює міцну основу для посилення міжнародного впливу України та формування позитивного іміджу на регіональному рівні. Інвестиції в освіту, науку та культуру дають можливість не лише просувати національні інтереси, а й протидіяти дезінформації, розвивати довгострокові партнерські зв'язки.

Проте, попри активізацію відносин, зберігаються виклики, пов'язані зі слабкою підтримкою окремих держав, глобальною конкуренцією та логістичними й економічними складнощами. Україна має значний потенціал для посилення своєї присутності в регіоні завдяки стратегічному підходу, розвитку продовольчої безпеки, інноваційних технологій і культурної дипломатії. Комплексна співпраця в освіті, науці та гуманітарних проєктах дає змогу зміцнювати імідж України та будувати довгострокові взаємовигідні відносини.

Використані джерела:

1. Богородицька, Г., Петренко, І., & Орлік, М. (2021). Проблеми та перспективи зовнішньоекономічних відносин України та країн Африки (на прикладі Єгипту). Економічний простір, (176), 9–14. https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-1

2. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами. (2025). Державна служба статистики України. https://www.ukrstat.gov.ua

3. Державна служба статистики України. (2025). Зовнішня торгівля України товарами за січень–листопад 2024 року [Експрес-випуск]. https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-sichen-lystopad-2024-roku-ekspres-vypusk

4. До Дня Африки. Відносини України з державами Африканського континенту. (2025). Національний інститут стратегічних досліджень. https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/do-dnya-afryky-vidnosyny-ukrayiny-z-derzhavamy-afrykanskoho-kontynentu

5. Дугінець, Г., & Омран, Х. З. (2022). Торговельні відносини України з країнами Близького Сходу та Північної Африки. Журнал європейської економіки, 21(4), 482–498. https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1624/1627

6. Ерман, Г. (2023). Як Україна і Росія «воюють» за прихильність Африки. BBC NEWS Україна. https://www.bbc.com/ukrainian/features-65965889

7. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною і Тунісом. (2021). Посольство України в Туніській Республіці. https://tunis.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/563-kulyturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-i-tunisom

8. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Алжиром. (2025). Посольство України в Алжирській Народній Демократичній Республіці. https://algeria.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/kulturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-alzhirom

9. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Єгиптом. (2025). Посольство України в Арабській Республіці Єгипет. https://egypt.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/415-kulyturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-jegiptom

10. Мішин, О. (2021). Африка як пріоритетний напрям зовнішньої політики України. Україна дипломатична, (22), 651–668.

11. Африканський Союз. (2023). Міністерство закордонних справ України. https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/afrikanskij-soyuz

12. Стратегія щодо Африки 2024–2026. (2024). Міністерство закордонних справ України. https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/ctrategiya-afrika-eng.pdf

13. Питання європейської та євроатлантичної інтеграції, No. 155/2019, Указ Президента України. https://www.president.gov.ua/documents/1552019-26586

14. Політичні відносини між Україною і Тунісом. (2025). Посольство України в Туніській Республіці. https://tunis.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/561-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-i-tunisom

15. Про рішення Ради національної безпеки І оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України», No. 448/2021, Указ Президента України. https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017

16. Росія в Африці: точки напруги та позиція Кремля. (2024). Український інститут майбутнього.https://uifuture.org/publications/rosiya-v-afryczi-tochky-naprugy-ta-pozycziya-kremlya

17. Хома, Н., & Панова, Д. (2024). Активізація взаємин України з державами Африки: оцінка результатів та перспектив. Історико-політичні проблеми сучасного світу, (50), 45–56. https://doi.org/10.31861/mhpi2024.50.45-56

18. Чубата, Н. (2023). Розвиток та проблематика зовнішньої політики України в Африці в контексті російсько-української війни. InterConf+, 37(171), 77–85. https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.09.2023.007

19. Ajaja, O. (2022). The case for neutrality: Understanding African stances on the Russia-Ukraine conflict. Journal of Military and Strategic Studies, 22(2), 129–153. https://jmss.org/article/view/76591/56334

20. Ajala, O. (2022). Russia's war with Ukraine: Five reasons why many African countries choose to be 'neutral'. The Conversation. https://theconversation.com/russias-war-with-ukraine-five-reasons-why-many-african-countries-choose-to-be-neutral-18013580

21. GDP per capita, PPP (current international). (2024). World Bank Group https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?end=2024&locations=M2-DZ&start=1990&view=chart

22. Soler i Lecha, E. (2022). Communicating vessels: How does the war in Ukraine affect the Middle East and North Africa? CIDOB opinion 706. https://www.cidob.org/en/publications/communicating-vessels-how-does-war-ukraine-affect-middle-east-and-north-africa

References:

1. Ajaja, O. (2022). The case for neutrality: Understanding African stances on the Russia-Ukraine conflict. Journal of Military and Strategic Studies, 22(2), 129–153. https://jmss.org/article/view/76591/56334

2. Ajala, O. (2022). Russia's war with Ukraine: Five reasons why many African countries choose to be 'neutral'. The Conversation. https://theconversation.com/russias-war-with-ukraine-five-reasons-why-many-african-countries-choose-to-be-neutral-18013580

3. Afrykanskyi Soiuz [African Union]. (2023). Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/afrikanskij-soyuz

4. Bohorodytska, H., Petrenko, I., & Orlik, M. (2021). Problemy ta perspektyvy zovnishnoekonomichnykh vidnosyn Ukrainy ta krain Afryky (na prykladi Yehvptu) [Problems and prospects of foreign economic relations between Ukraine and African countries (on the example of Egypt)]. Ekonomichnyi prostir, (176), 9–14. https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-1

5. Chubata, N. (2023). Rozvytok ta problematyka zovnishnoi polityky Ukrainy v Afrytsi v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny [Development and problems of Ukraine's foreign policy in Africa in the context of the Russian-Ukrainian war]. InterConf+, 37(171), 77–85. https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.09.2023.007

6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2025, January 14). Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy za sichen–lystopad 2024 roku [External trade of Ukraine in goods for January–November 2024] [Express release]. https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-sichen-lystopad-2024-roku-ekspres-vypusk

7. Do Dnia Afryky. Vidnosyny Ukrainy z derzhavamy Afrykanskoho kontynentu [To the Day of Africa. Relations of Ukraine with the states of the African continent]. (2025). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/do-dnya-afryky-vidnosyny-ukrayiny-z-derzhavamy-afrykanskoho-kontynentu

8. Duhinets, H., & Omran, Kh. Z. (2022). Torhovelni vidnosyny Ukrainy z krainamy Blyzkoho Skhodu ta Pivnichnoi Afryky [Trade relations of Ukraine with the countries of the Middle East and North Africa]. Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky, 21(4), 482–498. https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1624/1627

9. Erman, H. (2023). Yak Ukraina i Rosiia «voiuiut» za prykhylnist Afryky [How Ukraine and Russia "fight" for Africa's favor]. BBC NEWS Ukraina. https://www.bbc.com/ukrainian/features-65965889

10. GDP per capita, PPP (current international). (2024). World Bank Group. https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?end=2024&locations=M2-DZ&start=1990&view=chart

11. Heohrafichna struktura zovnishnoi torhivli tovaramy [Geographical structure of foreign trade in goods]. (2025). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://www.ukrstat.gov.ua

12. Khoma, N., & Panova, D. (2024). Aktyvizatsiia vzaiemyn Ukrainy z derzhavamy Afryky: otsinka rezultativ ta perspektyv [Activation of relations between Ukraine and African states: Assessment of results and prospects]. Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu, (50), 45–56. https://doi.org/10.31861/mhpi2024.50.45-56

13. Kulturno-humanitarne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu i Tunisom [Cultural and humanitarian cooperation between Ukraine and Tunisia]. (2021). Posolstvo Ukrainy v Tuniskii Respublici. https://tunis.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/563-kulyturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-i-tunisom

14. Kulturno-humanitarne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta Alshyrom [Cultural and humanitarian cooperation between Ukraine and Algeria]. (2025). Posolstvo Ukrainy v Alzhyrskii Narodnii Demokratychnii Respublici. https://algeria.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/kulturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-alzhirom

15. Kulturno-humanitarne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta Yehvptom [Cultural and humanitarian cooperation between Ukraine and Egypt]. (2025). Posolstvo Ukrainy v Arabskii Respublici Yehvpet. https://egypt.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/415-kulyturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-jegiptom

16. Mishyn, O. (2021). Afryka yak priorytetnyi napriam zovnishnoi polityky Ukrainy [Africa as a priority direction of Ukraine's foreign policy]. Ukraina dyplomatychna, (22), 651–668.

17. Pitannia yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehratsii [Issues of European and Euro-Atlantic integration], No. 155/2019, Ukaz Prezydenta Ukrainy. https://www.president.gov.ua/documents/1552019-26586

18. Politychni vidnosyny mizh Ukrainoiu i Tunisom [Political relations between Ukraine and Tunisia]. (2025). Posolstvo Ukrainy v Tuniskii Respublici. https://tunis.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/561-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-i-tunisom

19. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 30 lypnia 2021 roku «Pro Stratehiiu zovnishnopolitychnoi diialnosti Ukrainy» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated July 30, 2021 "On the Strategy of Foreign Policy Activity of Ukraine"], No. 448/2021, Ukaz Prezydenta Ukrainy. https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017

20. Rosiia v Afrytsi: tochky napruhy ta pozytsiia Kremlia [Russia in Africa: Tension points and the Kremlin's position]. (2024). Ukrainskyi instytut maibutnoho. https://uifuture.org/publications/rosiya-v-afryczi-tochky-naprugy-ta-pozycziya-kremlya

21. Soler i Lecha, E. (2022). Communicating vessels: How does the war in Ukraine affect the Middle East and North Africa? CIDOB opinion 706. https://www.cidob.org/en/publications/communicating-vessels-how-does-war-ukraine-affect-middle-east-and-north-africa

22. Stratehiia shchodo Afryky 2024–2026 [Strategy for Africa 2024–2026]. (2024). Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/ctrategiya-afrika-eng.pdf

Marta Oliynyk-Domochko
PhD in Political Science, Senior Lecturer, Department of Interdisciplinary Education, National University of Kyiv-Mohyla Academy

Bohdan Khamidulin,
Master's student majoring in "Business Diplomacy and Government Relations Politics", National University of Kyiv-Mohyla Academy

The States of North Africa as Strategic Partners of Ukraine

The article comprehensively explores the potential of the North African states (Algeria, Egypt, Libya, Morocco, Tunisia) as strategic partners for Ukraine in the context of Russian aggression. Emphasis is placed on the growing strategic importance of the Maghreb region, which is determined by key factors: energy resources, logistical potential (Suez Canal, the "Grain from Ukraine" initiative), economic weight, and the necessity of diplomatic support on international platforms. The following methods are used in the article: comparative and historical analysis, systematic approach, case studies, modeling and forecasting methods

An analysis of the architecture of relations before and after the start of the full-scale invasion is conducted. Factors that caused the limited effectiveness of previous diplomacy in 2014–2022 are highlighted, and how the approach to partnership changed after 2022 is examined, including the intensification of dialogue and an individualized approach due to the non-uniform stance of the Maghreb countries in the UN. The impact of Russian propaganda and economic interests on the region, which led to the neutrality of several states, is considered separately. The successes in trade and economic cooperation (positive trade balance in 2024, agrarian export) and in the field of cultural and humanitarian cooperation (education, public diplomacy) as tools to counteract the Kremlin's influence are underscored.

The concluding part of the article outlines the main strategic guidelines necessary for strengthening the partnership with North Africa: improving the diplomatic situation (overcoming neutrality, combating disinformation), ensuring sustainable economic growth (increasing trade, attracting investment, developing logistics), and utilizing unique Ukrainian experience (in the military-technical sphere, infrastructure restoration, and IT technologies). The implementation of these directions will help to strengthen Ukraine's positive image, reduce the level of Russian influence, and ensure the long-term stability and development of bilateral relations..

Keywords: *North Africa, strategic partnership, trade, Ukraine, Algeria, Egypt, Libya, Morocco, Tunisia.*

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.38.16
УДК 327.7:061.1ЄС]:355.02(4)

Іван Гуменюк
аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-3903-3438; email:ivangumeniuk@gmail.com

БЕЗПЕКОВИЙ ПОРЯДОК ДЕННИЙ ЄС: КРИЗИ, ДИЛЕМИ, ПОШУК РІШЕНЬ

«Європа буде гартуватися в кризах і стане сумою рішень, прийнятих за цих криз»
Жан Моне

У статті досліджено трансформацію безпекового порядку денного Європейського Союзу в умовах полікризи та структурних змін міжнародного порядку. Актуальність теми зумовлена руйнуванням післявоєнної архітектури європейської безпеки, повномасштабною агресією Російської Федерації проти України, зростанням ролі гібридних, технологічних, енергетичних та інформаційних загроз, а також необхідністю переосмислення суб'єктності ЄС як безпекового актора. Метою дослідження є характеристика безпекового порядку денного ЄС як політичного та аналітичного конструкта, що формується в межах кризового циклу, в якому політичні відповіді породжують нові стратегічні дилеми та визначають подальшу еволюцію інтеграційного проєкту. Методологічну основу становлять компаративний підхід, критичний аналіз сучасних академічних і аналітичних джерел, а також використання теоретичних положень сек'юритизації, концепції полікризи та підходів до вивчення формування порядку денного (agenda-setting). Застосування цих